

Zápisky z 62 let spolupráce s Milenou Rychnovskou

Prof. RNDr. Milena Rychnovská, DrSc., význačná osobnost naší i světové fyziologické ekologie rostlin, se 17. října 2018 dožila požehnaného věku 90 let. K jejím předchozím životním jubileím vyšly také články v *Živě* (1998, 6: XCVII; 2003, 6: LXXV až LXXVI a 2008, 6: LXXXIII). Přesto si zde dovoluji přičinit několik osobních vzpomínek z 62 let svého setkávání s jubilantkou.

● Říjen 1956: První setkání na celostátním semináři o fotosyntéze v Liblicích. Bylo mi teprve 23 let. Znal jsem Milenininy publikace o minerální výživě rosnatky okrouhlosté (*Drosera rotundifolia*) a viděl v nich vzor fyziologického přístupu k řešení ekologického problému. K Mileně jsem proto hned pojal velkou úctu. Naše tehdejší debata měla povahu konzultace nováčka s velmi přátelskou zkušenější kolegyní.

● Červen 1960: Má první spoluúčast na Mileniných měřeních transpirace a dalších ukazatelů vodního provozu psamofytů Bzeneckých písků – paličkovce šedavého (*Corynephorus canescens*, obr. 2) se suboceánickým rozšířením, a kostravy pochvaté Dominovy (*Festuca vaginata* subsp. *dominii*) s rozšířením kontinentálním. Rostliny měly buď nedostatek, nebo dostatek půdní vody. Milenina interpretace výsledků mi ukázala, jak má vypadat „kauzální fyto geografie“ podle Boysen-Jensena (1932). Naše výsledky přednesla na konferenci Britské ekologické společnosti v r. 1961; v jejím sborníku pak vyšla naše první společná publikace.

● Červen 1961: Ve čtveřici a s větším počtem měřících míst jsme vykonali na lesostepní stráni nad Moravským Krumlovem další měření. Cílem bylo pomoci vysvětlit západní hranice rozšíření našich druhů kavylů (*Stipa* spp.) na základě charakteristik jejich vodního režimu. Srovnávací data o typickém druhu suboceánických vysychavých trávníků poskytl sveřep vzpřímený (*Bromus erectus*). Výsledky potvrdily Mileninu hypotézu, že jarní vláhové poměry rozhodují o míře přizpůsobení kavylů k letnímu suchu, ale na menší odolnost sveřepu vliv nemají.

● Květen 1962: Přешel jsem z průhonického pracoviště Botanického ústavu Československé akademie věd do jeho brněnského ekologického oddělení, vedeného Milenou. Léta práce v jejím oddělení patří k nejhezčím obdobím mého života.

● Červenec 1962: Společná expedice za vybranými druhy stepních trávníků v Maďarsku. Průběhy vysychání odříznutých prýtů za standardních podmínek a schopnost dosycovat vzrůstající vodní deficit korelovaly se znalostmi o rozšíření druhů. Vznikly dva společné články v mezinárodním časopise vydávaném v Maďarsku.

● Roky 1964–72: Žili jsme především ve znamení Mezinárodního biologického programu (IBP, 1965–74), který urychlil vývoj studia struktury a fungování většiny typů

1 Milena Rychnovská v r. 2009, kdy získala Cenu Milady Paulové v oblasti ekologie a udržitelného rozvoje. Foto S. Kyselová, AV ČR

2 Paličkovce šedavý (*Corynephorus canescens*), typický druh písčitých stanovišť, jehož ekofyziologické vlastnosti M. Rychnovská analyzovala. Foto J. Květ

ekosystémů naší planety. Na tomto „zlatém období“ naší ekologie jsme se podíleli jak výzkumně, tak organizačně v měřítku národním i mezinárodním. Předehrou byla porada o připravovaném IBP během Instruktaže metod fyziologické ekologie rostlin, uspořádané Milenou v Brně r. 1964. Milena zaměřila výzkum oddělení převážně na hydrickou řadu luk v nivě Dyje a Kyjovky u Lanžhota. Těžištěm byla primární produkce luk a ji podmiňující procesy – fotosyntéza, respirace, vodní provoz rostlin a bilance minerálních živin mezi půdou a vegetací. Stejný důraz byl kladen na poznání rozkladných procesů a osud odumřelé organické hmoty, pod vedením Blanky Úlehlové (str. CLV této Živy). Milena se zabývala hlavně vodní bilancí luk a vodním provozem jejich dominantních druhů. V červnu 1968 zorganizovala simultánní měření vybraných charakteristik vodního provozu druhů typických pro

jednotlivé články zonace od mokřadu až po step na písčném přesypu. Hlavní výsledky z jihomoravských nivních luk vstoupily do syntéz výsledků IBP.

Naše oddělení se také podílelo na výzkumu produktivity a produkčních procesů rybníčních pobřežních ekotonů, tvořených hlavně rákosinami. Koordinaci, převážně v národní přírodní rezervaci Lednické rybníky, jsem měl na starosti. Milena konala měření vodního provozu rákosu na Lednicku a Třeboňsku. Brněňští „lukaři“ a „rákosníci“ si navzájem ochotně vypomáhali.

● 1973–85: Ještě před koncem IBP začala být 70. léta ve znamení programu UNESCO Člověk a biosféra (MaB, od r. 1970), zejména poté, co se ekosystémový výzkum luk pod vedením Mileny soustředil v brněnském ekologickém oddělení a výzkum mokřadů v hydrobotanickém oddělení Botanického ústavu v Třeboni. Tam jsem přešel v lednu 1973. S Milenou i ostatními jsem však zůstal ve spojení a dovídal se, někdy přímo na místě, o úspěšném ekosystémovém výzkumu luk v pramenné oblasti Vysočiny. Tento výzkum vzkvétal až do počátku 80. let, kdy oddělení bylo převedeno z Botanického ústavu do nově vytvořeného Ústavu systematické a ekologické biologie ČSAV. Tam nějaký čas pokračoval, ale postupně se přesouval jiným směrem.

Hezkou epizodou během tohoto období byla má návštěva v Brně při Mileniných padesátinách dne 17. října 1978. Cestou do ekologického oddělení na Staré ulici 18 jsem se dověděl o zvolení papeže Jana Pavla II. Zpráva o tom byla možná nejhezčím darem, který Milena tehdy dostala.

● 1985–89: Po dosažení minimálního penzijního věku byla Milena r. 1985 donucena k odchodu z ústavu. Pomoc našla na Slovensku. Tehdejší ředitel bratislavského Ústavu krajinné ekologie Slovenské akademie věd, doc. Ludovít Weismann, jí poskytl čas k sepisování a redigování souhrnných knižních publikací o ekosystémovém výzkumu luk, opírajících se hlavně o data z projektů IBP u Lanžhota a MaB u Kameniček. Stala se tak editorkou i spoluautorkou několika knih v češtině nebo angličtině. Mně bylo ctí a potěšením, že jsem recenzovaval snad jejich většinu.

● 1990 a dále: Obnovená svoboda v r. 1989 přinesla Mileně možnost vrátit se k vysokoškolskému působení v r. 1991, po pozvání na Přírodovědeckou fakultu Univerzity Palackého v Olomouci. Podstatně obohatila vzdělávání studentů v ekologii rostlinné i obecné. Z její iniciativy jsem v Olomouci přednášel, pokaždé mi dala plně k dispozici svou pracovnu. Jak se čas přehoupl do 21. stol., stávala se naše osobní setkání vzácnějšími. Tento nedostatek jsme částečně nahrazovali dlouhými telefonickými debatami. A mé návštěvy u manželů Rychnovských na hájence u Havlíčkovy Borové mi též přinášely nové inspirace.

Milena během svého působení, především v době polistopadové, právem obdržela pocty a vyznamenání, jejichž výčet zde nedovedu podat. Ale snad vedu vzdát jí upřímný dík za všechny odborné a duchovní dary, jež rozdala nejen mně, ale nespočetným dalším lidem. Přejme Mileně, aby i v 10. desetiletí jejího života tyto dary, byť hlavně v písemné formě, nacházely nadále vděčné příjemce.